

Andrzej Jacek Najda

"Lexikon der Bibelhermeneutik :
Begriffe - Methoden - Theorien -
Konzepte", red. Oda Wischmeyer,
Berlin 2009 : [recenzja]

Collectanea Theologica 80/1, 209-212

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

wspomina publikacji Jaroša, a szkoda, bo poza środowiskami anglojęzycznymi odegrała ona wielką rolę. Porównanie obu książek daje sporo do myślenia: Jaroš nie wzmiankuje Ahituva, bo z początkiem lat 80. nie był jeszcze kimś znanym; Ahituv nie wzmiankuje Jaroša zapewne dlatego, że jego wkład wydał mu się nazbyt introdukcyjny i przestarzały. A przecież poznawanie i lepsze zrozumienie świata Biblii zawdzięczamy jednemu i drugiemu, a także dziesiątkom innych uczonych.

Waldemar Chrostowski, Warszawa

Oda WISCHMEYER (Hrsg.), *Lexikon der Bibelhermeneutik. Begriffe – Methoden – Theorien – Konzepte*, Verlag Walter de Gruyter, Berlin 2009, ss. LXX + 695.

Każda epoka i każde pokolenie musi wypracować własne metody i teorie obchodzenia się z dziełami kanonicznymi dla wiary albo danej dziedziny wiedzy. W sposób szczególny dotyczy to tekstów biblijnych. Od czasów Orygenesa właśnie na egzegetach spoczywa trudne zadanie przygotowania takich metod i sposobów interpretacji Pisma Świętego, by słowo Boże było zrozumiałe dla jego słuchaczy i czytelników. Historia egzegezy stanowi jednocześnie historię hermeneutyki biblijnej w jej praktycznej, ukierunkowanej na teksty postaci. Obok niej, począwszy od Augustyna, rozwija się historia teoretycznych projektów hermeneutycznych, które tworzą egzegeci, uwzględniając przy tym wyniki debat filozoficzno-teologicznych swoich czasów.

Z pewnością wielu współczesnych egzegetów zadaje sobie pytanie, w jaki sposób uprawiać hermeneutykę biblijną w obecnych, postmodernistycznych czasach, w których dyfunduje się takie klasyczne pojęcia egzegetyczne, jak: autorstwo, tekst, dzieło, kanon czy intencja autora, pod znakiem zapytania stawia się możliwość i sensowność historycznej rekonstrukcji i kontekstualizacji tekstu, a nawet kwestionuje się samą hermeneutykę. Czy teksty biblijne mogą i powinny być odbierane jako głosy współczesne? A może teksty natchnione są po prostu obce dzisiejszemu słuchaczowi lub czytelnikowi i dopiero oparta na metodach hermeneutyka czyni je zrozumiałymi? W rzeczywistości egzegeci muszą nadal posługiwać się w swoich badaniach metodami *Linguistic* i *Cultural Turn* i współpracować z innymi dyscyplinami, które zajmują się czytaniem, rozumieniem i interpretacją tekstów oraz snuć jednocześnie refleksje teoretyczne dotyczące tych procesów.

W tej pracy pomocny będzie wydany w Berlinie w 2009 r. pod redakcją Ody W i s c h m e y e r przy współpracy Stefana S c h o l z a *Lexikon der*

Bibelhermeneutik, który przedstawia pojęcia, metody, teorie i koncepcje hermeneutyki biblijnej z perspektywy odnoszących się do tekstów różnych dyscyplin naukowych. Opracowanie to stanowi owoc organizowanych na Uniwersytecie Erlangen-Nürnberg od 2005 r. sympozjów, w których brali udział specjaliści z różnych dziedzin nauki, zajmujący się badaniami nad tekstem. Wśród nich są współwydawcy *Leksykonu*, którzy przejęli odpowiedzialność za opracowanie haseł z perspektywy poszczególnych dziedzin: Emil A n g e h r n – filozofia, Eve-Marie B e c k e r – Nowy Testament, Mechthild H a b e r m a n n – językoznawstwo, Ulrich H. J. K ö r n t e r – teologia systematyczna, James Alfred L o a d e r – Stary Testament, Christine L u b k o l l – literaturoznawstwo, Karla P o l l m a n n – filologia klasyczna, Marco S c h ö l l e r – islamistyka, Günther S t e m b e r g e r – judaistyka, Wolfgang W i s c h m e y e r – historia Kościoła i historia teologii.

Jak pisze w *Przedmowie* prof. Oda Wischmeyer (s. V), wydawcy traktują ten *Leksykon* „jako platformę i inicjatora” nowych dyskursów hermeneutycznych o Biblii w kontekście innych antycznych lub nowożytnych tekstów kanonicznych, klasycznych i paradygmatycznych. Jednocześnie pragną dać trwałą impuls do dyskusji nie tylko na temat hermeneutyki biblijnej, lecz także, w dobie postmodernistycznej, zaproponować interdyscyplinarną hermeneutykę tekstów klasycznych. Przez ten *Leksykon* – jak dodaje prof. Oda Wischmeyer – i wypracowaną w nim nową koncepcję podejścia do tekstów biblijnych, wydawcy chcą przeciwdziałać izolowaniu czy wręcz marginalizowaniu Biblii, nauk biblijnych i hermeneutyki biblijnej przez dziedziny zajmujące się badaniami nad tekstami, jak również za każdym razem spóźnionemu lub przynajmniej uzupełniającemu przejmowaniu elementów teorii, pojęć i metod z nauk humanistycznych i kulturologii.

Opracowanie składa się z *Przedmowy* (s. V-VI), *Wprowadzenia*, które zawiera ogólną prezentację *Leksykonu*, informacje na temat aktualnego stanu badań nad hermeneutyką biblijną, koncepcji dzieła i jej realizacji (s. IX-XXIX), podstawowych wiadomości o tekstach, kanonie i tłumaczeniach Biblii (s. XXX-XLI), skorowidzu haseł według kategorii (s. XLII-XLV), listy autorów haseł (s. XLVI-LII), wykazu autorów i napisanych przez nich haseł (s. LIII-LIX), wykazu skrótów (s. LX-LXX) i części leksykalnej (s. 1-695).

Lexikon der Bibelhermeneutik zawiera 212 haseł, które podzielono na trzy kategorie. Pierwsza z nich to artykuły przewodnie: Biblia, Stary Testament, Nowy Testament, hermeneutyka, egzegeza i tekst, które stanowią koncepcyjny szkielet dzieła. Kategoria druga obejmuje 21 artykułów głównych z podstawowej terminologii hermeneutycznej, dyscyplin egzegetycznych, teologii systematycznej, literaturoznawstwa i hermeneutyki filozoficznej. Trzecią kategorię tworzą

dwie grupy haseł: z dziedziny egzegezy, historii Kościoła i literaturoznawstwa (Kategoria 3a) i z dziedziny filozofii, teologii i hermeneutyki (Kategoria 3b). Poszczególne hasła opracowane zostały z perspektywy wielu dyscyplin naukowych, co bez wątpienia wzbogaca każde z nich. Zachowano przy tym określoną kolejność dyscyplin: Stary Testament, Nowy Testament, historia Kościoła, teologia systematyczna, judaistyka, islamistyka, filologia klasyczna, literaturoznawstwo, lingwistyka tekstów i filozofia.

Należy zauważyć i pochwalić wielość autorów, bo aż 311, reprezentujących wymienione dziedziny wiedzy, którzy opracowali hasła bądź poszczególne ich części. Głównie to profesorowie niemieckich uniwersytetów, choć są też przedstawiciele innych krajów: Wielkiej Brytanii, Austrii, Szwajcarii, Danii, Belgii, Holandii, Francji, Szwecji, Norwegii, Finlandii, Kanady, Stanów Zjednoczonych, Hiszpanii, Republiki Południowej Afryki i Węgier. Ich dzieło ma służyć za fachowy słownik, zawierający informacje na temat hermeneutyki biblijnej, i leksykon koncepcyjny, przyczyniający się do rozwoju, realizacji i prezentacji opartej na tekstach, transdyscyplinarnej koncepcji hermeneutyki biblijnej (s. XV).

Na uwagę zasługuje przyjęte w *Leksykonie* rozumienie hermeneutyki biblijnej (s. XII-XIII). Jest ono o tyle istotne, że w nowszych pracach o tej tematyce, zaprezentowanych też w syntetyczny sposób we wprowadzeniu (s. XVI-XVII), spotykamy różne podejścia i traktowanie hermeneutyki. Według koncepcji autorów opracowania, hermeneutyka biblijna to autonomiczna część ogólnego rozumienia tekstu. W celu właściwego zrozumienia tekstu należy, po pierwsze, określić obszar jego pochodzenia i pierwotnego usytuowania, a więc rodzi się potrzeba historycznych wyjaśnień. Po drugie, trzeba uwzględnić wymiar propozycjonalny tekstów, który rozwija się między znaczeniem a sensem, i po trzecie prześledzić oddziaływanie i recepcję teksów biblijnych w przeszłości i obecnie. Perspektywa autorstwa lub powstania, perspektywa tekstu i perspektywa czytelnika lub oddziaływania tekstu tworzą wspólnie „pole hermeneutyczne”, które decyduje o hermeneutycznym potencjale tekstu Biblii. Oczywiście można podchodzić do tekstów biblijnych z wyłącznie historycznej czy kontekstualnej perspektywy, gdy z metodologicznego założenia czyta się je tylko jako źródła. Wtedy wyłącza się jednak historię recepcji, która sięga aż do teraźniejszości i ma wymiar globalny, a tym samym pozbawia się tekst jego bogactwa znaczeniowego.

Nie można też pominąć przedstawienia przez wydawców dzieła nowego paradygmatu hermeneutycznego, w myśl którego kanoniczną wersję Biblii rozumie się nie tylko teologicznie jako Ewangelię i Pismo Święte. Ich zdaniem podejście hermeneutyczne jest bardziej heurystyczne, multidyscyplinarne i nie

da się zaliczyć do jakiegś istniejącej już koncepcji. Za podstawowe pojęcie integrujące wybrano w *Leksykonie* termin „tekst”, do którego odwołują się perspektywiczne zarówno dyscypliny teologiczne jak i inne dziedziny kulturoznawcze. Biblię traktuje się jako zbiór różnych tekstów wspólnie tworzących jeden „supertekst” (s. XVI). W celu właściwego zrozumienia tego tekstu wykorzystane należy teorie, metody, koncepcje i pojęcia wszystkich dyscyplin naukowych, zajmujących się wyjaśnianiem tekstów. Pole rozumienia językowego, literackiego, historycznego, teologicznego i filozoficznego tworzyć ma wspólną bazę hermeneutyki biblijnej, która otwiera możliwość rozumienia i interpretacji tekstów biblijnych we wszystkich ich aspektach.

Prezentowany *Lexikon der Bibelhermeneutik* stanowi z pewnością niezbędną pomoc i dzieło standardowe dla wszystkich osób zajmujących się szukaniem sensu i interpretowaniem tekstów Pisma Świętego. W sposób klarowny, syntetycznie przedstawia on pojęcia, metody, teorie i koncepcje hermeneutyki biblijnej z punktów widzenia różnych dziedzin nauki. Można uznać go za nowoczesne narzędzie wielopłaszczyznowej analizy i interpretacji tekstów biblijnych. Przy poszczególnych hasłach podana została również, głównie niemieckojęzyczna, bibliografia. Niewątpliwą zaletą niniejszego opracowania jest szerokie spojrzenie na tekst biblijny jako tekst literacki i przybliżenie nowych metod wykorzystywanych w badaniach nad tekstami. Godnymi pochwały są chęć przeciwstawienia się marginalizowaniu Biblii w czasach współczesnych i sformułowanie nowego paradygmatu hermeneutycznego. Jednakże to proponowane, multidyscyplinarne podejście do tekstów Pisma Świętego niesie też ze sobą pewne niebezpieczeństwo. Biblia jako słowo Boga ma charakter natchniony, jest księgą wiary i nie można o tym zapominać. Dlatego w poszukiwaniu jej sensu należy zachować dużo ostrożności. Nie można ograniczyć się do traktowania Biblii tylko jako „supertekstu” czy też „tekstu *par excellence* naszej kultury” (s. XIII).

Andrzej Jacek Najda, Łomża

Abp Ramon Benito de la ROSA Y CARPIO, *Los fundamentos de la etica y la moral*, Pontificia Universidad Catolica Madre y Maestra, Santiago de los Caballeros, Republica Dominicana 2009, ss. 144.

Problematyka życia i postaw człowieka jest zagadnieniem niezwykle żywym i ciekawym się dużym zainteresowaniem badaczy. Jest to dotykanie istotowych kwestii, które – mniej czy bardziej świadomie – nie są obojętne osobie ludzkiej, są bowiem realizmem życia. Naturalne, że człowiek, w całym gąszczu szczegó-